
БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО

УДК 005.3:023

Г. А. Єрмолаєва

УПРАВЛІНСЬКА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО БІБЛІОТЕЧНОГО ФАХІВЦЯ

У статті розглянуто особливості змістовного компонента управлінської підготовки менеджерів бібліотечно-інформаційної сфери, у зв'язку зі змінами пріоритетів діяльності і трансформацією функцій сучасних бібліотек.

Зроблено висновок, що професійна підготовка майбутнього спеціаліста до управлінської діяльності є багатоаспектним процесом професійного становлення фахівця, який характеризується поступовим розвитком і удосконаленням управлінських здатностей, набуттям відповідних управлінських характеристик, оволодінням необхідними знаннями і навичками бібліотечного менеджменту.

Ключові слова: управлінська підготовка, вища бібліотечна освіта, менеджер бібліотечно-інформаційної сфери.

I. Вступ

Зміна пріоритетів діяльності і трансформація функцій сучасних бібліотек висувають нові вимоги до підготовки менеджерів бібліотечно-інформаційної сфери вищої кваліфікації, особливо у сфері управління.

Професійна підготовка менеджерів бібліотечно-інформаційної сфери є сферою наукових інтересів В. В. Загуменної, Л. І. Демчиної, В. О. Ільганаєвої, А. А. Соляник, Л. Я. Філіпової, І. О. Шевченко та ін. Узагальнення проблеми бібліотечної освіти у дисертаційних дослідженнях здійснили І. Я. Конкова, О. В. Олійник, С. В. Сищенко, Ю. В. Трач. Питання базової управлінської підготовки досліджували Л. С. Возняк, Л. О. Троєльнікова та ін. Окремі складові цього аспекту були виснені на обговорення на міжнародних конференціях [2; 5]. Однак, незважаючи на наявність новітніх концепцій бібліотечно-інформаційної освіти і значний досвід підготовки управлінських кадрів, на нашу думку, сьогодні необхідно оновити зміст та технології професійної управлінської підготовки сучасного бібліотечного фахівця.

II. Постановка завдання

Мета статті – охарактеризувати зміст управлінської підготовки в системі бібліотечної освіти.

III. Результати

Кожна професія висуває свої вимоги як до особистості, так і до управлінської діяльності у відповідній сфері. Це стосується й підготовки, становлення й розвитку професійної діяльності менеджера бібліотечно-інформаційної сфери. Менеджеру бібліотечно-інформаційної сфери необхідно виконувати різні професійні функції, мати широкий спектр професійних знань, умінь, навичок, особисто обумовлених якостей й здібностей.

Організація управлінської підготовки у вищій школі має бути націлена на формування здатності майбутнього фахівця діяти адекватно в залежності від ситуації з метою отримання найвищих результатів.

Підвищення якості підготовки фахівців нині є основною метою освітньої реформи вищої школи. Найважливіший показником якої – випускник, що вміє приймати рішення в складних і нестандартних виробничих ситуаціях, самостійно й критично мислити, бачити проблеми та ефективно їх вирішувати.

Управлінська діяльність, її специфіка в роботі з різними напрямками, категоріями й групами людей, вирішення різних проблем вимагає наявності у менеджера бібліотечно-інформаційної

сфери певних індивідуально-професійних якостей. Разом з тим, слід враховувати наступні концептуальні положення:

1) особистість управлінця є суб'єктом професійної діяльності в конкретних політичних, економічних й соціокультурних умовах;

2) менеджер бібліотечно-інформаційної сфери – це людина, що здійснює свою професійну діяльність в системі, де особливу роль відіграють процеси спілкування, взаємин, взаємодії і взаєморозуміння;

3) особистість управлінця є цілісною персоналією, яка реалізовується у професійній діяльності.

Особистість управлінця є цілісністю, яка знаходить вихід у професійній діяльності. Цілісність особистості можна представити як єдність природного і результатів соціалізації та персоналізації, а саме: єдність соціального, морального, професійного. Таким чином, можна говорити про нерозривність професійно – обумовлених якостей особистості з її діяльністю;

4) особистість фахівця формується й розвивається, самореалізується, самоудосконалюється в процесі навчання і згодом – у професійній діяльності. Як активний суб'єкт цієї діяльності особистість змінює себе і свою діяльність.

Таким чином, процес професійного розвитку – це поступове набуття професійно-значущих характеристик, оволодіння професійними знаннями, технологіями, рольовими функціями. Цей процес для менеджерів бібліотечно-інформаційної сфери має свої особливості. Відзначимо деякі з них:

– професійно-особистісний розвиток не може відбуватися у відриві від загального розвитку людини, тому включає усі компоненти цілісного розвитку особистості;

– особистість людини зазвичай впливає на вибір професії, на хід професійної адаптації, стимулює професійну майстерність і творчість;

– професійне становлення фахівця залежить як від факторів суб'єктивного характеру (схильність, здатність, ціннісно-мотиваційна орієнтація тощо), так і об'єктивних (наприклад, значимість професії в суспільстві, її правовий і суспільний статус).

Можна стверджувати, що професійний розвиток менеджера бібліотечно-інформаційної сфери – це органічна єдність зовнішнього та внутрішнього світу індивіда, об'єктивних та суб'єктивних факторів, а професійна освіта розглядається як засіб, умова цієї взаємодії, є підставою для досягнення високого професіоналізму особистості в її діяльності.

На думку О. І. Скарп., «важливу роль в системі підготовки працівників бібліотечно-інформаційної сфери відіграють психолого-педагогічні дисципліни, які орієнтують майбутніх фахівців на самоосвіту, самореалізацію, пошук нових знань. Саме ці дисципліни закладають адаптаційні механізми для безперервної освіти і творчості. Її домінантою є розвинена мотивація і сформованість особистісних якостей, які забезпечують внутрішню потребу активного освоєння студентами функцій нових соціальних ролей, в т. ч. й управлінських» [4, с. 64].

Для виявлення загальної професійної придатності до початку навчання слід застосовувати психологічні та професійні тести [1]. Тестування дозволяє виявляти такі необхідні для майбутнього управлінця здатності, як: загальний інтелектуальний рівень, що забезпечуватиме якісне прийняття управлінських рішень; рівень інтуїції (здатність до передбачення змін ситуації); рівень емпатії (здатність до входження в становище інших людей); здатності до комунікації; нахили до лідерства; амбіційність; наявність мотивів до удосконалення справи; нахил до самовдосконалення; інноваційну налаштованість; здатність формувати колектив та підтримувати у ньому атмосферу співробітництва; організаційні здатності; уміння управляти собою; здатність встановлювати чіткі особисті цілі; здатність до постійного особистого саморозвитку; навички вирішувати проблеми; здатність впливати на оточуючих; наявність чітких особистих цінностей.

Перкис В. Г. вважає що, «в процесі навчання численні іспити та тести визначають вірогідний оптимальний рівень майбутнього фахівця як кваліфікованого співробітника чи керівника певного управлінського значення. Результати тестування можуть бути важливим засобом узгодження навчальних програм з особистими можливостями та нахилами студентів, вироблення індивідуальної стратегії навчання» [3, с. 45].

Однією з важливих і складних проблем в підготовці менеджера є вироблення у майбутнього фахівця навичок комплексного управління. Для цього слід:

– навчати на менеджерів бібліотечно-інформаційної сфери лише здатних до управління студентів;

– з самого початку навчання надавати студенту все ширше уявлення про основні функції його майбутньої діяльності;

– в програму навчання включити можливий максимум діяльності і завдань, безпосередньо пов'язаних з питаннями управління бібліотекою;

– супроводжувати навчання посиленням вивчення розмовної іноземної мови, ввести в загальний курс менеджменту тексти іноземною мовою з метою виробити у студентів навички використання зарубіжної професійної літератури.

Щодо питання підготовки сучасних менеджерів для бібліотечно-інформаційної сфери значну допомогу може надати зарубіжний досвід, який передбачає потужні тренінги спеціалістів, що-

денне, розвиток аналітичних здібностей, засвоєння техніки прийняття рішень тощо. Студентів слід ретельно привчати до серйозного інтелектуального навантаження на оперативну пам'ять, постійно пропонуючи їм поточні завдання, які вимагають швидкого вирішення, ділові ігри, версії поведінки при конфліктах будь-якого рівня всередині організації, способи розширення та обмеження контактів з третіми особами [3, с. 46–47].

Так, у Відокремленому підрозділі «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв» до навчального плану підготовки бакалаврів у галузі «Книгознавство, Бібліотекознавство, Бібліографія» входить навчальна дисципліна «Менеджмент і маркетинг бібліотечно-інформаційної діяльності». Завдання курсу – надати студентам комплекс знань, вмінь та навичок, що дозволять впровадити концепцію менеджменту в діяльність бібліотеки, гнучко реагувати на зміни в соціально-культурному середовищі. Висвітлюються питання методичних основ бібліотечного менеджменту та управління бібліотечною справою в Україні, бібліотека розглядається як об'єкт управління, розкриваються питання маркетингу в управлінні бібліотекою, ресурсно-економічного забезпечення діяльності бібліотеки, характеристики бібліотечного менеджера тощо.

Серед загальноспеціальних дисциплін також можна виділити навчальні дисципліни: «Стратегічний розвиток бібліотечно-інформаційної сфери», курс орієнтований на вивчення теорії і практики стратегічного планування, проектування і контролю бібліотечної діяльності; дисципліна «Професійна та корпоративна етика» покликана забезпечити засвоєння методології, стратегії і технології кадрового менеджменту в бібліотеці, психологічних основ роботи з бібліотечним колективом і специфіки оцінки результатів його діяльності; предмет «Інноваційно-методична робота бібліотек» спрямований на вивчення методології та організації управління інноваційними процесами в бібліотеці, засвоєння сучасних форм професійної методичної діяльності.

Серед головних критеріїв готовності випускника до діяльності як управлінця сучасної бібліотечно-інформаційної установи мають бути впроваджені оцінки:

- спрямованості мислення й активності;
- творчого, підприємницького потенціалу;
- постійного прагнення до професійного саморозвитку;
- комунікативних здібностей;
- бажання і уміння працювати в команді;
- культурної відкритості.

Аналіз фахових публікацій, бесіди з керівниками бібліотек, вивчення стану справ на практиці дозволяють констатувати потребу бібліотечної галузі у функціональних фахівцях нового профілю – організаторах бібліотечної мікроекономіки. Це мають бути висококваліфіковані менеджери з економіко-правових питань бібліотечної діяльності, які готові дати об'єктивну оцінку внутрішньої і профільної зовнішньоекономічної ситуації, здатні маневрувати наявними ресурсами, що вміють розробити стратегію і використовувати тактичні прийоми одержання позабюджетних коштів з альтернативних джерел, що чітко уявляють можливості та знають варіанти ініціативної господарської діяльності бібліотеки. Головне професійне завдання такого проблемно-орієнтованого бібліотечного менеджера – забезпечення максимально сприятливого мікроекономічного середовища шляхом аналізу й обґрунтування оптимальних варіантів ресурсного забезпечення конкретної бібліотеки як некомерційної організації.

Підготовка менеджерів з економіко-правових питань бібліотечної діяльності передбачає вивчення фундаментальних університетських загальнонаукових і загальнопрофесійних циклів дисциплін. В процесі цільового навчання у студентів має бути сформовано економічний спосіб професійного мислення, що дозволяє компетентно планувати бюджетні й очікувані позабюджетні надходження до бібліотеки, розрахувати можливі схеми їх розподілу у різних напрямках, здійснювати контроль за витратами, активно реалізовувати прогресивні моделі господарювання. Важливо надати комплекс спеціальних знань і функціональних навичок, що дозволяє адаптуватися до динамічної соціально-економічної ситуації, реально оцінювати співвідношення між обсягом майбутньої роботи й обмеженими матеріальними можливостями бібліотеки, визначати ресурсний потенціал і конкурентоздатність відповідного бібліотечного підрозділу, об'єктивність витрат та ефективність здійснюваної діяльності, використовувати різноманітні джерела ресурсного забезпечення окремих напрямків роботи бібліотеки.

На додаток до основного «менеджерського блоку» у рамках цільової підготовки логічним є освоєння мобільного набору спецкурсів. Серед них, наприклад: «Система внутрішньої нормативно-управлінської документації бібліотеки», «Правові основи маркетингової діяльності бібліотеки» та ін.

Повномасштабна вузівська підготовка в галузі бібліотечної мікроекономіки позитивно вплине на конкурентоздатність випускників бібліотечно-інформаційних сфер та формування у них здатностей до управління бібліотекою.

Здійснюючи підготовку менеджерів бібліотечно-інформаційної сфери, необхідно пам'ятати про індивідуально-діяльнісний підхід до формування фахівця. З позиції цього підходу особистість й діяльність знаходяться в тісній та нерозривній єдності і, в той же час, мають відносну самостійність. Професійна діяльність фахівця задає йому визначені особистісні параметри, що

адекватно відповідають її функціональній структурі і створюють суб'єктивні передумови для її продуктивної реалізації. Формування професійної діяльності й особистості фахівця-менеджера бібліотечно-інформаційної сфери – це внутрішньо неподільний процес.

IV. Висновки

Таким чином, у процесі вузівського навчання реальною базою управлінських знань є фундаментальні спеціальні навчальні дисципліни. Під час вивчення блоку цих дисциплін повинна реалізовуватися ідея єдності, взаємопоєднання особистісного й професійного розвитку, а також саморозвитку майбутнього менеджера бібліотечно-інформаційної сфери.

Список використаної літератури

1. Библиотечный менеджмент : дидакт. пособ. / В. К. Ключев, А. И. Пашин, И. М. Сусллова и др. ; ред.: В. К. Ключев, И. М. Сусллова. Москва, 2001. 208 с. (Соврем. б-ка; Вып. 18).
2. Інформація, комунікація, суспільство 2017 : матер. 6-ї Міжнар. наук. конф. ICS-2017. Львів, 2017. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM).
3. Перкис В. Г. Менеджер библиотеки. *Науч. и техн. б-ки*. 1998. № 5. С. 43–47.
4. Скар О. І. Психолого-педагогічна підготовка студентів університету культури і мистецтв. *Вісник КНУКіМ*. Київ, 1999. С. 59–70. (Педагогіка).
5. Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: європейські орієнтири : зб. матер. VII Міжнар. наук.-практ. конф. / Укр. бібл. асоц.; редкол.: В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, В. В. Загуменна, І. О. Шевченко, Я. Є. Сошинська. Електрон. вид. Київ, 2017. 91 с. URL: http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/19725/1/Zbirnyk_ULASlavske_2017.pdf.

Стаття надійшла до редакції 09.08.2017.

Ермолаева А. А. Управленческая составляющая подготовки современного библиотечного специалиста

В статье рассмотрены особенности содержательного компонента управленческой подготовки менеджеров библиотечно-информационной сферы в связи с изменениями приоритетов деятельности и трансформация функций современных библиотек. Сделан вывод, что профессиональная подготовка будущего специалиста к управленческой деятельности является многоаспектным процессом профессионального становления специалиста, который характеризуется постепенным развитием и совершенствованием управленческих способностей, приобретением соответствующих управленческих характеристик, овладением необходимыми знаниями и навыками библиотечного менеджмента.

Ключевые слова: управленческая подготовка, высшее библиотечное образование, менеджер библиотечно-информационной сферы.

Yermolayeva G. Management Part of the Modern Library Factor

The article deals with the features of the content component of managerial training of managers of the library and information sphere in connection with changes in the priorities of activity and the transformation of functions of modern libraries.

It was confirmed that the professional development of the manager of the library and information sphere is an organic unity of the external and internal world of the individual, objective and subjective factors, and vocational education is considered as a means, condition of this interaction, is the basis for achieving high professionalism of the individual in her activities. It is substantiated that an important role in the system of preparation of professional and psychological and pedagogical disciplines, which orientate future specialists for self-education, self-realization, search of new knowledge.

It is concluded that the preparation of a future specialist for management activity is a multidisciplinary process of professional development of a specialist characterized by gradual development and improvement of managerial abilities, acquiring appropriate managerial characteristics, mastering the necessary knowledge and skills of library management.

Key words: managerial training, higher librarianship, manager of library and information sphere.